

LIDIA FIEJDASZ

Katedra Prawa Kanonizacyjnego KUL

SPRAWOZDANIE
Z MIĘDZYNARODOWEGO KONGRESU NAUKOWEGO
EKUMENICZNY SOBÓR WATYKAŃSKI II
W ŚWIETLE ARCHIWÓW OJCÓW SOBOROWYCH
W 50. ROCZNICĘ OTWARCIA SOBORU WATYKAŃSKIEGO II
(1962–2012)
WATYKAN, 3-5 PAŹDZIERNIKA 2012 R.

Papież Benedykt XIV w liście apostolskim *Porta Fidei* 11 października 2011 r. napisał, że „zainauguowanie *Roku Wiary* w połączeniu z 50. rocznicą otwarcia Soboru Watykańskiego II może być dobrą okazją do tego, aby zrozumieć, że teksty należące do spuścizny pozostawionej przez ojców soborowych, zgodnie ze słowami bł. Jana Pawła II, «*nie tracą wartości ani blasku*». Konieczne jest, aby były należycie odczytywane, poznawane i przyswajane jako miarodajne i normatywne teksty Magisterium, należące do Tradycji Kościoła” [AAS 103 (2011), 725].

Trudu tego podjął się Papieski Komitet Badań Historycznych i Uniwersytet Laterański. Prowadzony przez te jednostki naukowe międzykontynentalny program badawczy ma na celu odnalezienie, przebadanie i skompletowanie wszystkich dokumentów soborowych: dzienników, korespondencji, osobistych notatek ojców soborowych, teologów i ekspertów, a także spisanie dokumentacji dźwiękowej. Celem tego projektu jest właściwe i głębsze odczytanie Vaticanum II. Pierwsze rezultaty tego projektu zostały zaprezentowane w Rzymie, gdzie w dniach 3-5 października 2012 r. odbył się Międzynarodowy Kongres Naukowy zorganizowany przez Papieski Komitet Badań Historycznych i Uniwersytet Laterański. Przez trzy dni prelegenci z kilkunastu krajów świata prezentowali wyniki swoich badań, które prowadzili w archiwach archidiecezjalnych, diecezjalnych, zakonnych, państwowych oraz prywatnych.

Wprowadzenia w tematykę Kongresu oraz jego otwarcia dokonał Bernard Ardura, Przewodniczący Papieskiego Komitetu Badań Historycznych (PKBH). Przybliżył

motywy i cele powołania PKBH, sposób pracy a także jej pierwsze efekty, m.in. wydanie szóstego tomu zatytułowanego *Erzbischöfliches Archiv München. Julius Kardinal Döpfner. Archivinventar der Dokumente zum Zweiten Vatikanischen Konzil* (Bearb. G. Treffler, P. Pfister, Auflage 2004, ss. 1088), którego egzemplarz otrzymał każdy z uczestników Kongresu.

Wystąpienia prelegentów poprzedziła premiera filmu *Immagini dal Concilio* zrealizowanego przez Filmotekę Watykańską.

Card. Angelo Scola, arcybiskup Mediolanu w referacie *Dagli albori all'apertura del Concilio. Note per una lettura del Vaticano II* powiedział m.in., że na Sobór Watykański II należy patrzeć łącznie, jak na wydarzenie i jak na podmiot, który się wypowiedział (*corpus* doktrynalny). „W tym sensie dokumenty soborowe nie tylko stanowią integralną część wydarzenia, ale dają dostęp do samego wydarzenia w jego prawdzie. Wydarzenie i tekst są po prostu nierozdzielne. Nie istnieje antynomia między wydarzeniem i *corpusem* doktrynalnym, ale zgodność”.

Philippe Levillain – członek Institut de France, Akademii Nauk Moralnych i Politycznych oraz PKBH – zaprezentował referat pt. *Historiografia wobec Ekumenicznego Soboru Watykańskiego II (La storiografia a di fronte al Concilio Ecumenico)*, w którym dał klucz do lektury dokumentów soborowych.

Piero Doria – pracownik Tajnego Archiwum Watykańskiego – mówił o zawartości działu, w którym zgromadzone są dokumenty soborowe. Część z nich od razu została opublikowana, część (kilka lat po Soborze) udostępniona do konsultacji, inna część została przekazana do uporządkowania i zachowania a inna utajniona. Doria przedstawił, w jaki sposób dokumenty w tajnym archiwum zostały podzielone. Oprócz tekstów konstytucji i dekretów soborowych w archiwum znajdują się m.in. manuskrypty kardynałów i biskupów, dzienna korespondencja, projekty dokumentów sporządzone przez uczestników soboru, dokumenty pozostające wyłącznie do dyspozycji prefekta, dokumenty utajnione, antypreparatoria, bogata dokumentacja fotograficzna, zarejestrowane przez Radio Watykańskie sesje soborowe i sesje robocze, zdigitalizowany materiał dokumentacyjny. Obecnie trwają prace nad digitalizacją fotografii soborowej.

Wystąpienie diakona Alexeï'a Dikarev'a (Secretariat du Département des relations ecclésiastiques extérieures du Patriarcat de Moscou) z patriarchatu moskiewskiego dotyczyło udziału w I sesji Soboru obserwatorów z kościoła moskiewskiego. Z kolei Martin Wallraff z Uniwersytetu w Basel, pastor kościoła luterńskiego w Rzymie, zaprezentował referat *Protestantyzm i Sobór Watykański II. Rola Profesora Oscara Cullmanna (Bazylea) w ekumenizm w latach 60. na podstawie jego archiwum*. Wallraff dokonał oceny niektórych aspektów Soboru z punktu widzenia niekatolika. Podsumowanie Bernarda Ardury zakończyło pierwszy dzień obrad, które odbyły się w Auli św. Piusa X na via della Conciliazione 5.

4 października, w auli Piusa XI Uniwersytetu Laterańskiego odbyły się dwie sesje poświęcone Europie. Uczestników kongresu i prelegentów powitał Rektor Papieskiego Uniwersytetu Laterańskiego bp Enrico dal Covolo. Pierwszej sesji przewodniczył Marco Agostino z Uniwersytetu «Michel de Montaigne» – Bordeaux 3, korespondent PKBH. Wyniki prowadzenia kwerend archiwalnych referowało 19 prelegentów z 14 krajów.

Peter Pfister z Archiwum Archidiecezji Monachium i Freising zaprezentował źródła zgromadzone w niektórych niemieckich archiwach (m.in. archidiecezjalnym w Kolonii, Monachium, Paderborn, diecezjalnym w Mainz oraz w archiwum niemieckiej prowincji jezuitów, gdzie znajduje się dziennik Otto Semmelroth'a zawierający notatki od Soboru Watykańskiego II oraz obszerna korespondencja Karla Rahnera z biskupami i teologami). Omówił także aktywność kard. Juliusza Döpfnera na Soborze.

Werner Maleczek z Uniwersytetu w Wiedniu w referacie *Dokumenty austriackich ojców soborowych i ich ekspertów* zwrócił uwagę na sytuację Kościoła w Austrii w chwili, gdy rozpoczynał się Sobór. Powiedział, że „wszystkie zapiski ojców soborowych znajdują się – względnie w całości – w archiwach diecezjalnych i mogą być konsultowane pod warunkiem, że są skatalogowane. Stopień inwentaryzacji jest różny. Na przykład spuścizna bp. Josefa Köstnera obejmuje około stu kartonów, z których dziewięć odnosi się do Soboru. Wszystkie są dobrze uporządkowane i zaopatrzone w szczegółowy opis”. Przedstawił także kilka ciekawych przykładów zachowanych dokumentów soborowych.

Źródła historyczne Soboru, znajdujące się we francuskich archiwach, wyniki badań i perspektywy poszukiwań omówili Bernard Barbiche (z Narodowego Centrum Archiwów Kościelnych we Francji) oraz Christian Sorrel (z Uniwersytetu w Lyonie).

Kolejnych pięć referatów sesji przedpołudniowej dotyczyło dokumentów znajdujących się w archiwach na terenie Włoch. Zbiory omawiali: Alberto Melloni z Uniwersytetu w Modenie, Luca Bressan z Seminarium Arcybiskupiego w Mediolanie, Giuseppe Militello z Wyższego Instytutu Nauk Religijnych Albenga-Imperia, Riccardo Burigana z Instytutu Studiów Ekumenicznych św. Bernarda w Wenecji oraz Francesco Milito, biskup Oppido-Palmi.

Sesję popołudniową, której przewodniczył Ugo Baldini z Uniwersytetu w Padwie, rozpoczęła referat Mary Mchugh z Archiwum Arcybiskupiego w Glasgow. Przeglądu hiszpańskich źródeł soborowych dokonała Fermina Alvarez Alonso, sekretarz stanu; źródeł portugalskich – Antonio Matos Ferreira z Katolickiego Uniwersytetu w Lizbonie; belgijskich – Mathjis Lamberigts i Leo Declerck z Katolickiego Uniwersytetu Leuven, a holenderskich Karim Schelkens.

Zawartości archiwów ojców soborowych w krajach postkomunistycznych zadeedykowano sesję wieczorną. Referat dotyczący Słowacji i Republiki Czeskiej wygłosiła Emilia Hrabovec z Uniwersytetu Komeńskiego w Bratysławie. Stanisław Wilk z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II omówił trudności związane z wyjazdem kard. Wyszyńskiego, bp. Wojtyły i abp. Baraniaka na Sobór oraz zawartość archiwum Konferencji Episkopatu Polski, Instytutu Pamięci Narodowej oraz niektórych archiwów diecezjalnych. Odnaleziona dokumentacja dotyczy: udziału kard. Wyszyńskiego w komisji synodalnej antypreparatoria, jego kontaktów z Kościołem w Polsce, różnych „akcji” duszpasterskich. W IPN znajduje się ważny materiał archiwalny Departamentu IV w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Wydziału do Spraw Wyznań. Zawiera on informacje dotyczące przygotowań hierarchów do wyjazdu na Sobór, materiały instrukcyjne i operacyjne, dokumenty soborowe i ich projekty, listy pasterskie biskupów, notatki służbowe, donosy, nagrania radiowe. Dziedzictwo archiwalne ojców soborowych Chorwacji zaprezentował Emilio Marin

z Katolickiego Uniwersytetu w Zagrzebiu. Przeglądu węgierskich archiwaliów synodalnych dokonali Krisztina Tóth z Katolickiego Uniwersytetu Pétera Pázmány w Budapeszcie oraz András Fejérdy z Akademii Węgierskiej w Rzymie. Ostatni z prelegentów, Philippe Roy z Uniwersytetu Laval, wygłosił referat zatytułowany *Coetus Internationalis Patrum*.

Zwieńczeniem drugiego dnia obrad była prezentacja 2 tomów dokumentów soborowych. Ich zawartość omówił Jean-Dominique Durand z Uniwersytetu „Jean Moulin” w Lyonie, korespondent PKBH. Zaznaczył, że dzieło jest wynikiem współpracy dwóch instytucji: PKHB i Uniwersytetu Laterańskiego. Uzasadnił, że wybór dokumentów nie był łatwy. Do tomu pierwszego (Philippe Roy, *Bibliographie du Concile Vatican II. «Atti e Documenti» del Pontificio Comitato di Scienze Storiche*), wybrano m.in. encyklikę Jana XXIII *Pacem in terris*, encyklikę Pawła VI *Ecclesiam suam*, konstytucję *Gaudium et spes* oraz inne dokumenty. Tom drugi (Philippe Chenaux, Nicolas Bauquet (edd.), *Rileggere il Concilio*, Lateran University Press, 2012) zawiera teksty różne, obejmujące ponad 4 tys. tytułów. Mają one służyć m.in. teologom, politologom, socjologom do pracy badawczej.

Trzeci dzień obrad, odbywający się w Auli św. Piusa X przy via della Conciliazione 5, został poświęcony Ameryce (sesja III), Azji i Afryce (sesja IV). Łącznie wystąpiło 14 prelegentów. Pierwszej sesji przewodniczył Nelson H. Minnich z Katolickiego Uniwersytetu w Waszyngtonie, członek PKBH. Sytuację w państwach w chwili otwarcia Soboru, udział hierarchów w poszczególnych komisjach soborowych i ich wkład do Soboru, stan i treść zachowanej dokumentacji, perspektywy badań oraz postulaty dotyczące zebrania i zachowania soborowej spuścizny kolejno prezentowali: Tricia T. Pyne (Uniwersytet w Baltimor), Gerald Fogarty (Uniwersytet w Wirginii), Gilles Routhier (Uniwersytet Laval, Québec), Carlos Salinas Araneda (Papieski Uniwersytet Katolicki w Valparaíso), Eduardo Chávez Sánchez (Instytut Studiów Kościelnych w Meksyku), José Oscar Beozzo (Seminarium Jana XXIII w São Paulo, Brazylia), Luiz Carlos Luz Marques (Katolicki Uniwersytet Pernambuco, Brazylia), Manuelita Nuñez (Panorama katolicka, Panama).

Sesja popołudniowa (IV) została poświęcona krajom Azji i Afryki. Przewodniczył jej Claude Prudhomme z Uniwersytetu Lumière z Lyonu, członek PKBH. Wprowadzenia w tematykę obrad dokonał niejako Luis Manuel Cuña Ramos z Kongregacji Ewangelizacji Narodów, który wygłosił referat zatytułowany *Źródła archiwalne ojców Ekumenicznego Soboru Watykańskiego II w archiwum Kongregacji Ewangelizacji Narodów*. Tło historyczne indyjskiego uczestnictwa w Soborze przedstawił Francis Thonippara z Dharmaram College w Bangalore, Indie. Prelegent relacjonował sytuację trzech indyjskich kościołów w przededniu otwarcia Soboru. Zauważył, że w kontekście hinduskim główny nurt życia pozostawał poza Kościołem, był „czymś” obcym na scenie hinduskiej. Na etapie przygotowywania antypreparatoriów w Indiach było 76 biskupów (65 ordynariuszy, 6 auxiliaries, 1 internuncjusz i 4 biskupów emerytowanych). Z tej liczby 46 biskupów było Hindusami, 30 obcokrajowcami. Wota, będące rezultatem szerszych konsultacji z innymi biskupami, ekspertami kościelnymi i ludźmi roztroprnymi wysłało 63 hinduskich hierarchów. Dotyczyły one m.in. natury Kościoła, mariologii, papieskiego nauczania, spraw obrządkowych, misji i katechezy, prawa kanonicznego i teologii moralnej, roli biskupów i ich władzy

jurysdykcyjnej, przywrócenia stałego diakonatu, formacji seminaryjnej, roli świeckich. Prelegent zauważył, że Kościół katolicki w Indiach nie posiada zbyt dużej dokumentacji soborowej. Wynika to z ich rozproszenia i nieskatalogowania. Ponadto niesprzyjające warunki klimatyczne oraz brak zmysłu historycznego spowodowały, że część dokumentacji nie zachowała się. Treść zachowanych źródeł soborowych z Indii skomentował Paul Pulikkan z Niższego Maryjnego Seminarium w Kerali.

Kolejne wystąpienie dotyczyło archiwaliów ojców soborowych znajdujących się na Filipinach. Zaprezentował je Harold R. Rentoria ze Stowarzyszenia Archiwistów Kościelnych na Filipinach. Referat zatytułowany *Stan pamięci – dokumenty pisemne i ustne – afrykańskich ojców soborowych: 50 lat później. Kазus Kamerunu* przedstawił Jean-Paul Messina z Katolickiego Uniwersytetu Afryki Centralnej z Yaoundé.

Kongres podsumował Philippe Chenaux, Dyrektor Centrum Badań nad Soborem Watykańskim II Papieskiego Uniwersytetu Laterańskiego, Korespondent Papieskiego Komitetu Nauk Historycznych. Powiedział m.in., że kończąca się konferencja pokazała, że jednoznaczna interpretacja Vaticanum II nastęrcza wiele trudności. Jest to bowiem wydarzenie bardzo dynamiczne. Zarówno Sobór, jak i jego uczestnicy, ulegali wielkim przemianom. Na początku obrad większość biskupów była jeszcze dość konserwatywna, później ich poglądy ulegały zmianom, zaczęli głosować inaczej. Również archiwa pokazują tę przemianę w kierunku coraz większego otwarcia. Niektórzy pytali sami siebie, jak coś takiego mogli napisać przed pięciu laty?

Organizatorzy zapowiedzieli, że kolejne wyniki badań zostaną zaprezentowane za 3 lata, podczas sesji naukowej, którą zaplanowano na 2015 r.